

Dariusz Burczyk

(Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku)

OBSADA PERSONALNA WOJSKOWEJ PROKURATURY REJONOWEJ W GDAŃSKU (1946–1955)

W polskiej historiografii działalność specjalnych prokuratur wojskowych nie była dotąd szeroko omawiana¹. W kilku opublikowanych w ostatnim okresie monografiach wojskowych sądów rejonowych pojawiło się co prawda nieco więcej informacji na temat niektórych aspektów działalności wojskowych prokuratur rejonowych, jednak dotyczyły one przeważnie współpracy obu wspomnianych wyżej instytucji w zakresie prowadzonych przez nie postępowań karnych². W związku z powyższym, a także z uwagi na zakres obszaru badawczego, autor postanowił podjąć próbę

¹ Dotychczas opublikowano jedynie kilka prac poświęconych temu zagadnieniu. Zob.: J. Polan-Haraschin, *Organizacja sądownictwa i prokuratur wojskowych w Wojsku Polskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1961, t. 40; J. Muszyński, *Zasady ustrojowe sądownictwa wojskowego i prokuratury wojskowej w Polsce Ludowej*, Warszawa 1964; J. Nazarewicz, *Wojskowe prokuratury specjalne (1944–1957)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1973, nr 4, s. 246–339; *idem*, *Udział prokuratury wojskowej w ochronie ludowo-demokratycznego ustroju w Polsce w latach 1944–1955*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1983, nr 3, s. 215–228; C. Zbroja, *Historyczny rys działalności prokuratury wojskowej w zakresie profilaktyki i kontroli przestrzegania prawa*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1974, nr 4, s. 10–12; A. Suski, *Prokuratura wojskowa w okresie XXXV-lecia ludowego Wojska Polskiego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1978, nr 32, s. 261–267; K. Winiarski, *Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Rzeszowie 1946–1955 (struktura organizacyjna, obsada personalna)*, „Studia Rzeszowskie” 1995, t. 1, s. 25–29; B. Łukaszewicz, *Wojskowe prokuratury rejonowe w systemie represji stalinowskich w latach 1946–1955 (na przykładzie województwa olsztyńskiego) [w:] Od Franciszka Józefa do małych ojczyzn. Tom poświęcony pamięci Zbigniewa Frasa*, red. M. Górny, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia” 2002, t. 154, s. 159–167; R. Ptaszyński, *Początki funkcjonowania Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Szczecinie 1946–1947*, „Kronika Szczecina” 2008, t. 28, s. 123–135.

² B. Łukaszewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Olsztynie 1946–1955. Szkice do monografii*, Olsztyn 2000, s. 28–39; R. Leśkiewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Poznaniu (1946–1955). Organizacja, funkcjonowanie, procesy archiwootwórcze*, Warszawa–Poznań 2009, s. 144–159; R. Ptaszyński, *Wojskowy Sąd Rejonowy i Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Szczecinie w latach 1946–1955*, Szczecin 2010, s. 151–258; D. Burczyk, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku 1946–1955*, Gdańsk 2012, s. 130–135.

częściowego zapelnienia powstałej luki poprzez omówienie na przykładzie Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Gdańsku kwestii obsady personalnej wojskowych organów ścigania³.

Zgodnie z przepisami Dekretu z dnia 23 września 1944 r. Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego – Prawo o ustroju sądów wojskowych i prokuratury wojskowej, prokuratorów wojskowych powoływał naczelny dowódca Wojska Polskiego. Teoretycznie prokuratorem wojskowym, podobnie jak sędzią, mógł zostać jedynie oficer lub generał służby sprawiedliwości, a tym z kolei mógł się stać tylko oficer mający wykształcenie prawnicze. Jednak w praktyce prawo to nie było przestrzegane⁴. Komuniści pragnący w pełni kontrolować wojskowy wymiar sprawiedliwości i współpracujące z nim organy ścigania poszukiwali do pracy w tych instytucjach kandydatów, którzy mogliby im to zapewnić⁵. W związku z tym sięgnęli do „sprawdzonych” aktywistów partyjnych i robotników⁶, których skierowali następnie do stworzonych naprędce kilku średnich szkół prawniczych i na różnego rodzaju kursy trwające od sześciu do piętnastu miesięcy⁷.

³ Pozostałe aspekty działalności WPR w Gdańsku zostaną omówione w innych pracach przyczynkowych powstałych podczas przygotowywania monografii gdańskiej prokuratury wojskowej.

⁴ Pod koniec 1952 r. tylko 43 proc. oficerów wojskowej służby sprawiedliwości ukończyło studia wyższe. Zob. A. Lityński, *Historia prawa Polskiej Ludowej*, Warszawa 2007, s. 72. Na podstawie dekretu Krajowej Rady Narodowej z 22 I 1946 r. stworzono podstawy prawne obsadzania stanowisk w wymiarze sprawiedliwości i organach ścigania przez osoby, które nie ukończyły studiów prawniczych lub nie spełniały innych wymogów przewidzianych odpowiednimi przepisami. Zob. DzU, 1946, nr 4, poz. 33.

⁵ W 1945 r. ówczesny wiceprezes Najwyższego Sądu Wojskowego (NSW) ppłk Marian Muszkat stwierdził, że organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości „ludowego” WP „różnią się zasadniczo zarówno co do swego składu osobowego, struktury, jak i zadań oraz zakresu działania [...] od wrześniowego sądownictwa wojskowego. Te same elementy ludowe, które stały się podstawą całego odnowionego korpusu oficerskiego, posłużyły także za tworzywo przy kształtowaniu kadr wojskowej służby sprawiedliwości. [...] W ten sposób nowa nasza służba sprawiedliwości nie nawiązała do dawnego zawodowego korpusu audytorów, który w większości swojej stał na straży interesów sanacyjnego klanu wojskowego, ale zagarniając z niego najlepsze jednostki, stworzona została na tych zasadach, którymi kierowano się przy budowie całości naszych wskrzeszonych, na wskroś demokratycznych sił zbrojnych. Zob. M. Muszkat, *Nowe oblicze sądownictwa wojskowego* [w:] *Wymiar sprawiedliwości w odrodzonej Polsce 22 VII 1944 – 22 VII 1945*, Warszawa 1945, s. 65.

⁶ Jak stwierdził w 1951 r. prokurator generalny Stefan Kalinowski, prokuraturze potrzebny był „dopływ [...] sprawdzonych w pracy produkcyjnej, na odpowiednim poziomie politycznym i dojrzałych życiowo ludzi z klasy robotniczej, którzy stanowiliby robotniczy trzon prokuratury i którym można by powierzyć odpowiedzialne funkcje”. Cyt. za: A. Drogoń, *Model prokuratury w systemie władzy publicznej w Polsce w latach 1944–1956* [w:] *Z dziejów prawa*, cz. 7, red. A. Lityński, M. Mikołajczyk, W. Organiściak, Katowice 2005, s. 169–170.

⁷ W latach 1946–1952 powołano sześć średnich szkół prawniczych, które ukończyło przeszło 1130 absolwentów. Poza prawniczymi szkołami średnimi w latach 1948–1950 funkcjonowała jeszcze Centralna Szkoła Prawnicza im. Teodora Duracza. W 1950 r. przemianowano ją w Wyższą Szkołę Prawniczą, a w 1953 r. w podległy Ministerstwu Sprawiedliwości Ośrodek Doskonalenia Kadr Sędziowskich i Prokuratorów im. Teodora Duracza. Szerzej o szkoleniu kadr w wymiarze sprawiedliwości zob.: M. Zaborski, *Oni skazywali na śmierć... Szkolenie sędziów wojskowych w Polsce w latach 1944–1956* [w:] *Skryte oblicza systemu komunistycznego. U źródeł zła...*, red. R. Bäcker, P. Hübner, Warszawa 1997, s. 121–152; *idem*, *Szkolenie sędziów „nowego typu” w Polsce Ludowej*, cz. I: *Średnie szkoły prawnicze*, „Palestra” 1998, nr 1/2, s. 79–92; *idem*, *Szkolenie sędziów nowego typu w Polsce Ludowej*, cz. II: *Centralna Szkoła Prawnicza im. T. Duracza i Wyższa Szkoła Prawnicza im. T. Duracza*, „Palestra” 1998, nr 3/4, s. 105–109; *idem*, *Szkolenie sędziów nowego typu w Polsce Ludowej*, cz. III: *Oficerska Szkoła Prawnicza*, „Palestra” 1998, nr 5/6, s. 131–141; *idem*, *Szkolenie sędziów nowego typu w Polsce Ludowej*, cz. IV: „Palestra” 1998, nr 7/8, s. 99–105.

Oczywiście fachowość tak przygotowanych kadr daleka było od doskonałości, z czego świetnie zdawali sobie sprawę partyjni decydenci, jednak ważniejsze dla nich było posiadanie uległego aparatu prokuratorsko-sądowniczego umożliwiającego im legalizację bezprawnych metod wykorzystywanych w walce z opozycją w kraju. Do czasu przygotowania własnych w pełni uległych kadr komuniści musieli się oprzeć na części przychylnych im prawników przedwojennych⁸, poddanych w kolejnych latach intensywnej inwigilacji⁹ i negatywnej weryfikacji¹⁰, oraz na oficerach sowieckich¹¹, którzy w decy-

⁸ Pierwszy powojenny prezes Sądu Najwyższego (SN) Wacław Barcikowski przyznał wiele lat później, że odmawiał przyjęcia do służby osób, które uważał za antykomunistów. Zob. W. Barcikowski, *W kregu prawa i polityki. Wspomnienia z lat 1919–1956*, Katowice 1988, s. 163–164.

⁹ Jednym z pracowników WPR w Gdańsku, który współpracował z wojskową „bezpieką” i umożliwiał jej tym samym opisane wyżej działania, był st. sierż. Emilian Urbański, zarejestrowany 5 III 1946 r. przez oficera Informacji 4. Oddziału WOP w Gdańsku jako tajny informator ps. „Murzyn” (nr 6682 lub E-1 33307). Z zachowanych informacji wynika, że „pracował” słabo. Został wyeliminowany z sieci tajnych informatorów 5 IV 1955 r. ze względu na wstąpienie do partii. Jednak sprawa współpracy z Informacją Wojskową nie dawała mu spokoju aż do śmierci. Po latach jego córka, Alina Urbańska, wyznała, że „na kilka dni przed śmiercią w rozmowie ze mną powiedział, że w latach 1948–1953, będąc sekretarzem Prokuratury Wojskowej w Gdańsku, współpracował z Wojskowymi Służbami Informacyjnymi [sic!]. Kontaktował się z oficerem Informacji na terenie koszar wojskowych przy ul. Słowackiego w Gdańsku-Wrzeszczu”. Zob. AIPN, Kartoteka b. Biura „C” MSW w Warszawie, karta Mkr-2 Emiliana Urbańskiego; Archiwum Prokuratury Okręgowej w Legnicy, [bez sygnatury], Akta osobowe Emiliana Urbańskiego, Pismo Aliny Urbańskiej do Ministerstwa Sprawiedliwości, 1 VI 2003 r., k. 5.

¹⁰ Instytucją, która dbała o „właściwy” skład osobowy sądów i prokuratur wojskowych, był Główny Zarząd Informacji WP. Wytyczne szefa GZI WP nr 2/0023837 z 31 XII 1947 r. obrazują, jak w praktyce wyglądał wpływ tej formacji na politykę kadrową wojskowego wymiaru sprawiedliwości i współpracujących z nim organów ścigania: „Z posiadanych przez nas danych wynika, że w pierwszej połowie 1948 r. zostanie zdemobilizowana z wojska pewna część oficerów służby sprawiedliwości (z prokuratur i sądów wojskowych). Zdarzenie to stwarza organom Informacji możliwości do usunięcia z aparatu sprawiedliwości WP elementu niepewnego, wrogiego w stosunku do ustroju demokratycznego i rozłożonego moralnie. Dlatego musi być zintensyfikowana praca operacyjna, co także umożliwi głębokie rozpracowanie korpusu oficerów służby sprawiedliwości WP. W związku z tym należy do tego środowiska skierować odpowiednio przeinstruowanych nieoficjalnych współpracowników, którzy rozpoznają jego zapatrywania polityczne i postawę moralną; naświetlić środowiska, w jakich przebywają oficerowie służby sprawiedliwości; przeanalizować pracę oficerów pełniących służbę w prokuraturach i sądach wojskowych; poprzez urzędy bezpieczeństwa publicznego sprawdzić, co poszczególni oficerowie służby sprawiedliwości WP robili do 1939 r. i w czasie okupacji, oraz jak oni aktualnie pracują. Pozyskane materiały operacyjne i naświetlające przekazywać sukcesywnie do GZI”. Zob. W. Tkaczew, *Relacje między organami Informacji a sądownictwem i prokuraturą w Wojsku Polskim w latach 1946–1947* [w:] *Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce w latach 1944–1956*, red. W. Kulesza, A. Rzepliński, Warszawa 2000, s. 407.

¹¹ Szerzej o oficerach sowieckich w wojskowym wymiarze sprawiedliwości zob.: E. Nalepa, *Oficerowie Armii Radzieckiej w Wojsku Polskim w latach 1949–1956. Problemy organizacyjno-kadrowe*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1994, nr 1/2, s. 104–128; *idem*, *Oficerowie radzieccy w Wojsku Polskim w latach 1943–1968. Studium historyczno-wojskowe*, Warszawa 1992; *idem*, *Doradcy wojskowi ZSRR w powojennym Wojsku Polskim (1946–1959)*, „Dzieje Najnowsze” 1994, nr 1, s. 127–143; *idem*, *Oficerowie Armii Radzieckiej w Wojsku Polskim 1943–1968*, Warszawa 1995; F. Musiał, *Sądownictwo wojenne i wojskowe 1943–1955. Budowa struktur aparatu represji*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19/20, s. 67–90; S. Zwoliński, *Skazania na śmierć przez sądy LWP w latach 1944–1945. Wyroki, których nie powinno być*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1992, nr 1, s. 219–251; K. Szwagrzyk, *Oficerowie sowieccy w strukturach wymiaru sprawiedliwości Wojska Polskiego*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2005, nr 1, s. 9–24.

dujący sposób wpłynęli na oblicze powojennego wojskowego wymiaru sprawiedliwości i realizowaną przez niego politykę karną¹².

Na podstawie Rozkazu nr 023/Org. z 20 stycznia 1946 r. ministra obrony narodowej powołano czternaście wojskowych prokuratur rejonowych z siedzibami w: Białymstoku, Bydgoszczy, Rzeszowie, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Koszalinie – z tymczasową siedzibą w Szczecinie¹³, Lublinie, Olsztynie, Poznaniu, Łodzi, Warszawie, Kielcach i Wrocławiu, których właściwość rzeczowa odpowiadała właściwości wojskowych sądów rejonowych¹⁴.

Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Gdańsku rozpoczęła swoją pracę 1 kwietnia 1946 r. W zasięgu jej działania znalazło się całe ówczesne województwo gdańskie, czyli powiaty: gdański, morski, kwidzyński, kościerski, starogardzki, tczewski, elbląski, miasto Gdynia, Gdańsk i Sopot. Ze względu na trudności w znalezieniu odpowiedniego lokalu siedziba nowo utworzonej prokuratury mieściła się początkowo w dwóch małych pokojach użyczonych przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową (Marynarską) w Gdyni, w budynku przy ul. Sienkiewicza 39. WPR w Gdańsku 26 kwietnia 1946 r. przeniosła się do kolejnej tymczasowej siedziby, mieszczącej się w Sopocie przy ul. Sobieskiego 35¹⁵. W dniu 7 października 1946 r. siedzibą prokuratury stał się budynek przy ul. Batorego 5 w Gdańsku-Wrzeszczu, w którym mieścił się wcześniej Sąd 16. Dywizji Piechoty. W budynku tym gdańska prokuratura specjalna funkcjonowała do końca swego istnienia¹⁶.

Naczelny prokurator wojskowy rozkazem z 21 lutego 1946 r. wyznaczył mjr. Wiktora Suchockiego na prokuratora odpowiedzialnego za organizację WPR w Gdańsku. Jego zastępcą został kpt. Adolf Brunicki. Jeżeli chodzi o skład osobowy wojskowych prokuratur rejonowych, to – w zależności od obszaru województwa podległego danej prokuraturze, liczby nadzorowanych wydziałów i sekcji śledczych urzędów bezpieczeństwa publicznego i Milicji Obywatelskiej – ich etaty liczyły od jedenastu do dwudziestu czterech stanowisk oficerskich oraz od pięciu do ośmiu stanowisk pracowników cywilnych. W zasadzie przez cały okres ich działalności nigdy nie istniały pełne obsady etatowe¹⁷.

Pierwszy personel WPR w Gdańsku stanowili, oprócz prokuratora Suchockiego i wiceprokuratora Brunickiego, podprokuratorzy ppor. Ludwik Alwin i por. Juliusz Mazurkiewicz, oficer śledczy chor. Waław Krzyżanowski¹⁸ oraz asesory chor. Stanisław Boroś

¹² Polityka kadrowa prowadzona w taki sposób sprawiła, że 1 I 1954 r. 96 proc. obsady personalnej prokuratury wojskowej stanowili oficerowie – wychowankowie „ludowego” WP. Zob. B. Nowopolski, *Ludzie i oblicza stalinizmu w Polsce w latach 1944–1956*, Warszawa 1999, s. 39.

¹³ Ostatecznie w związku z przeniesieniem siedziby WUBP z Koszalina do Szczecina WPR utworzono w Szczecinie, a w Koszalinie powstała jej ekspozytura. Zob. R. Ptaszyński, *Wojskowy...*, s. 151.

¹⁴ AIPN Gd, 538/800, Odpis rozkazu organizacyjnego nr 023/Org. naczelnego dowódcy WP, 20 I 1946 r., k. 113. Tekst rozkazu opublikował M. Zaborski, *Oni...*, s. 142–145.

¹⁵ AIPN Gd, 538/302, Sprawozdanie z działalności WPR w Gdańsku za kwiecień 1946 r., 4 V 1946 r., k. 9.

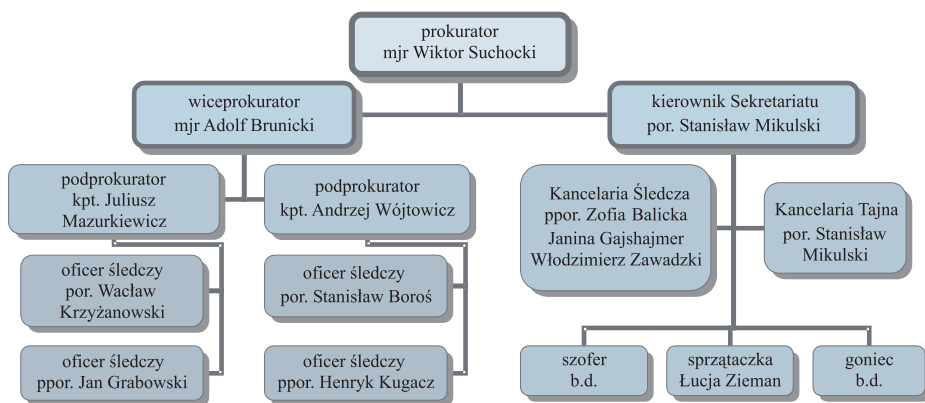
¹⁶ *Ibidem*, Sprawozdanie z działalności WPR w Gdańsku za wrzesień 1946 r., 5 X 1946 r., k. 203.

¹⁷ J. Nazarewicz, *Wojskowe...*, s. 453–454.

¹⁸ Pułkownik Krzyżanowski był pierwszym stalinowskim prokuratorem, którego po 1990 r. próbowano pociągnąć do odpowiedzialności karnej za udział w tzw. mordzie sądowym. W 1999 r. Wojskowa Prokuratura Okręgowa w Poznaniu oskarżyła go o podżeganie do zabójstwa Danuty Siedzikówny ps. „Inka”, w której sprawie występował on w charakterze oskarżyciela przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Gdańsku. Ostatecznie płk Krzyżanowski został uniewinniony w 2001 r., zarówno przez sąd I,

i chor. Alojzy Zabrocki. W dniu 4 listopada 1946 r. w związku z przeprowadzoną w tym czasie reorganizacją struktur WP¹⁹ nastąpiło przejście WPR w Gdańsku na etat nr 31/21 o stanie osobowym siedemnastu wojskowych (w tym co najmniej dwa stanowiska podoficerskie pisarza/kancelisty) oraz dwóch szeregowych żołnierzy służby czynnej (goniec i kierowca) i sześciu kontraktowych (sekretarze i maszynistki). Łącznie dwadzieścia pięć osób²⁰. W kolejnych latach obsada WPR w Gdańsku ulegała licznym przeobrażeniom. W 1948 r. pracowali w niej na przykład: prokurator ppłk Jan Amons, wiceprokurator mjr Adolf Brunicki, podprokuratorzy kpt. Juliusz Mazurkiewicz i kpt. Andrzej Wójtowicz, oficerowie śledczy: por. Waław Krzyżanowski, ppor. Jan Grabowski, por. Stanisław Boroś i ppor. Henryk Kugacz, oraz pracownicy wojskowi i cywilni: por. Stanisław Mikulski, ppor. Zofia Balicka, Janina Gajshajmer i Włodzimierz Zawadzki²¹.

Schemat 1. Struktura organizacyjna WPR w Gdańsku 1 września 1948 r.*

* Struktura organizacyjna odtworzona na podstawie akt administracyjnych WPR w Gdańsku (AIPN Gd, 642/21, Rozkaz dzienny nr 94 prokuratora WPR w Gdańsku, 1 IX 1948 r., k. 40).

WPR w Gdańsku na podstawie Zarządzenia organizacyjnego nr 0148/Org. z 23 marca 1953 r. Sztabu Generalnego została 1 kwietnia tr. przeniesiona z etatu nr 31/53 na etat nr 31/99 o stałym stanie osobowym (trzynastu wojskowych i czterech kontraktowych)

jak i II instancji. Krzyżanowski, niestety, uniknął kary, ponieważ zgodnie z polskim prawem osobom, którym zarzuca się popełnienie zbrodni sądowej, należy udowodnić nie tylko, że działali umyślnie, lecz także, że mieli świadomość bezprawności swojego czynu. Zob. W. Kulesza, *Odpowiedzialność karna sędziów i prokuratorów za zbrodnię sądową [w:] Przepęstwa...*, s. 513; M. Płużański, *Bestie. Mordercy Polaków*, Warszawa 2011, s. 456–458.

¹⁹ W październiku 1946 r. szef Departamentu Służby Sprawiedliwości MON płk Henryk Holder, prezes NSW płk Aleksander Michniewicz i zastępca naczelnego prokuratora wojskowego płk Henryk Skulbaszewski zwrócili się do ministra obrony narodowej marsz. Michała Żymierskiego, wiceministra gen. Mariana Spychalskiego i szefa Sztabu Generalnego WP gen. Władysława Korczyca z prośbą o zwiększenie etatów wojskowego sądownictwa rejonowego. Wniosek motywowali znacznym wzrostem wpływu spraw do wojskowych prokuratur rejonowych. Łącznie proponowano zwiększenie etatów o 120 oficerów i 90 pracowników kontraktowych. Zob. R. Ptasiński, *Wojskowy...*, s. 46.

²⁰ AIPN Gd, 538/1, Rozkaz organizacyjny nr 0144/Org. DOW nr II, 22 XI 1946 r., k. 293.

²¹ AIPN Gd, 538/317, Wyciąg z rozkazu nr 82 WPR w Gdańsku, 29 VII 1948 r., k. 24.

oraz zmiennym (trzech szeregowców). Na podstawie tego samego zarządzenia przeformowane na nowe etaty wojskowe prokuratury rejonowe w Gdańsku, Bydgoszczy, Szczecinie i Koszalinie miały odtąd być aprowizowane we wszystkie rodzaje zaopatrzenia, oprócz norm wojskowych (m.in. broń), przez Ministerstwo Sprawiedliwości²².

W kwietniu 1954 r. prokurator Stanisław Urbaniak zwrócił się do Wydziału Kwaterunkowego Pomorskiego Okręgu Wojskowego z prośbą o przywrócenie etatu palacza centralnego ogrzewania, zlikwidowanego na podstawie Rozkazu organizacyjnego nr 018/Org. z 13 marca 1954 r. Dowództwa POW, i zatrudnienia na nim pracownika sezonowego jedynie na okres grzewczy. Prokurator tym uzasadniał potrzebę zaangażowania pracownika na etacie palacza, że spełniał on również funkcję konserwatora budynku i sprzętu kwaterunkowego oraz prowadził różne drobne prace naprawcze w gmachu zajmowanym wspólnie z gdańskim WSR. Prośba ta jednak została odrzucona²³.

Na podstawie Zarządzenia nr 0140/Org. z 11 czerwca 1954 r. szefa Sztabu Generalnego do etatu prokuratury dodatkowo dopisano jednego starszego wartownika i dwóch wartowników (pracowników cywilnych). Mieli oni stanowić ochronę gmachu prokuratury, po tym jak dowódca stacjonującego w Gdańsku 13. pułku Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego wycofał żołnierzy tej formacji, pełniących dotąd wartę przed budynkiem²⁴.

Podsumowując, w latach 1946–1955 poszczególne stanowiska w WPR w Gdańsku zajmowali:

– prokurator: Wiktor Suchocki (1946–1948), Jan Amons (1948–1950), Franciszek Mateja (1950–1952), Jan Szukuć (1952), Stanisław Urbaniak (1952–1955);

– wiceprokurator: Adolf Brunicki (1946–1948), Stefan Kałużny (1948–1950), Andrzej Wójtowicz (1950–1951), Kazimierz Białkowski (1951–1952), vacat (1952–1953), Stanisław Boroś (1953–1954), Szymon Friedlender (1954–1955);

– podprokurator: Juliusz Mazurkiewicz (1946–1949), Ludwik Alwin (1946), Tomasz Nawalny (1946–1947), Andrzej Wójtowicz (1946–1950), Rafał Kaniewicz (1946–1948), Zdzisław Limbach (1948–1949), Józef Eichstaedt (1949), Zbigniew Kaliski (1949–1950), Napoleon Żylis (1949–1950), Kazimierz Białkowski (1949–1951), Stanisław Boroś (1949–1953), Tadeusz Perzyński (1949–1953), Jan Grabowski (1950–1953), Szymon Friedlender (1950–1951), Ryszard Słoń (1951–1952), Jerzy Latkiewicz (1951), Bolesław Kołpacki (1951–1952), Waław Ciecchociński (1952–1955), Zdzisław Jaśko (1952–1953), Adam Wasiński (1952–1955), Stanisław Lewandowski (1953–1955), Jerzy Morawski (1953–1955), Zdzisław Szyncer (1953–1955);

– oficer śledczy: Waław Krzyżanowski (1946–1950), Alojzy Zabrocki (1946–1947), Stanisław Boroś (1947–1949), Jan Grabowski (1949–1950), Ryszard Słoń (1950–1951), Bolesław Kołpacki (1951), Jerzy Morawski (1951–1952), Czesław Lesiewicz (1951–1952), Stanisław Lewandowski (1952), Kazimierz Krawczyk (1952–1953), Marian Dzieszkowski (1953), Stanisław Sułkowski (1954–1955), Zenon Socha (1955);

²² AIPN Gd, 538/503, Rozkaz organizacyjny nr 032/Org. DOW nr II w Bydgoszczy, 24 IV 1953 r., k. 1–2.

²³ *Ibidem*, Pismo prokuratora WPR w Gdańsku do Wydziału Kwaterunkowego DOW nr II w Bydgoszczy, 13 IV 1954 r., k. 54; *ibidem*, Pismo szefa Wydziału Kwaterunkowego DOW nr II w Bydgoszczy, 24 VI 1954 r., k. 57.

²⁴ *Ibidem*, Pismo szefa Oddziału I Naczelnej Prokuratury Wojskowej, 24 VI 1954 r., k. 58.

– asesor: Stanisław Boroś (1946–1947), Jan Grabowski (1947–1949), Bolesław Kołpacki (1949–1951), Stanisław Lewandowski (1951–1952), Czesław Lesiewicz (1951), Kazimierz Krawczyk (1952), Stanisław Gamrat (1951–1953);

– aplikant: Henryk Kugacz (1946–1949), Ryszard Słoń (1949–1950), Stanisław Gamrat (1951), Ewaryst Najdakier (1951–1953).

Jeżeli chodzi o grupę oficerów i podoficerów zawodowych pełniących służbę w WPR w Gdańsku na stanowiskach od sekretarza do kierownika sekretariatu, to należeli do niej: Zofia Balicka, Kazimierz Garzyński, Stanisław Mikulski, Alojzy Nadolny, Emilian Urbański i Zbigniew Szawłowski.

Z kolei wśród pracowników cywilnych, którzy w latach 1946–1955 pracowali w WPR w Gdańsku jako pisarze, sekretarze, maszynistki, woźni czy sprzątaczkę, znaleźli się: Magdalena Adamczyk, Helena Arndt, Zdzisława Dymińska, Janina Gajshajmer, Bogumiła Helmin, Romuald Jakubiszyn, Stanisława Klimkowska, Barbara Jakubowska, Leokadia Krzyształowicz, Mieczysława Laroche, Jadwiga Łęska, Irena Makarewicz, Gertruda Misiak, Zdzisława Murzynowska, Zofia Nadolna, Halina Schumacher, Władysława Siennicka, Joanna Skucińska, Maria Szabunia, Barbara Szelong, Janina Trumpiel, Krystyna Turek, Teresa Turek, Wanda Wachowska, Jan Wachucik, Irena Wawerska, Jan Zawadzki, Włodzimierz Świątopołk-Zawadzki, Anna Zemrok, Łucja Zieman.

Szeregowymi i oficerami służby zasadniczej, którzy odbywali jej całość lub część w charakterze gońców, szoferów czy pisarzy WPR w Gdańsku, byli: Kazimierz Adamczyk, Mirosław Adelt, Jerzy Baczyński, Władysław Chruścicki, Sylwester Ciejek, Bogdan Dudkiewicz, Mieczysław Florczak, Eugeniusz Ginda, Marian Góralczyk, Stefan Jankowski, Ireneusz Kiljański, Stanisław Kot, Roman Kruk, Józef Kulesza, Edward Lendczyk, Antoni Łaski, Alfred Łaszczewski, Piotr Olfier, Edward Orłowski, Stanisław Orłowski, Owczarz²⁵, Kazimierz Pająk, Zygmunt Pietranek, Bolesław Pytel, Mieczysław Rybacki, Henryk Sarnowski, Edward Senderka, Roman Stefański, Tadeusz Stokowski, Józef Świech, Mieczysław Urbańczyk, Wincenty Wardyń, Gustaw Worek. Wszystkie podane wyżej informacje zostały ustalone przez autora na podstawie akt personalnych przechowywanych w archiwach: IPN, sądów, prokuratur i okręgowych rad adwokackich, a także rozkazów personalnych prokuratora WPR w Gdańsku za lata 1946–1955, zgromadzonych w archiwum gdańskiego oddziału IPN²⁶.

Jeżeli chodzi o strukturę społeczną prokuratorów, oficerów śledczych, asesorów i aplikantów gdańskiej WPR, którzy odpowiadali za prowadzoną przez tę instytucję politykę karną, to szesnaście osób (39 proc.) było pochodzenia inteligenckiego, dziewiętnaście (46,3 proc.) – robotniczego, a sześć (14,7 proc.) – chłopskiego²⁷. W kwestii ich przynależ-

²⁵ W dokumentach nie podano jego imienia.

²⁶ Z przyczyn obiektywnych w poniższej pracy autor zaprezentował jedynie skróconą wersję wyników swoich badań. Dokładne dane dotyczące okresu pracy oraz przebiegu kariery poszczególnych osób zostaną opublikowane w przygotowywanej monografii WPR w Gdańsku.

²⁷ W maju 1949 r. szef Departamentu Personalnego MON płk Józef Turski uznał skład korpusu sprawiedliwości za najgorszy w całym wojsku. Według niego grupa „klasowo obca” stanowiła 10 proc. ogółu żołnierzy i oficerów. Znaleźli się w niej synowie: kupców, właścicieli ziemskich, przemysłowców i bogatych chłopów. Po kilku latach, na przełomie 1952 i 1953 r., pochodzeniem robotniczym legitymowało się już 48,9 proc. oficerów służby sprawiedliwości, 22,5 proc. miało pochodzenie inteligenckie, a 10,6 proc. – chłopskie. Pozostałych 18 proc. nie zakwalifikowano do żadnej z wymienionych grup. W połowie 1954 r. 61,2 proc. oficerów wojskowego wymiaru sprawiedliwości było pochodzenia

ności narodowej można z kolei stwierdzić, że zdecydowana większość była pochodzenia polskiego (90,2 proc.), jedynie trzy osoby miały pochodzenie żydowskie (Adolf Brunicki, Szymon Friedlander, Rafał Kaniewicz), a jedna (Jan, właśc. Iwan, Amons) – rosyjskie²⁸.

W przeciwieństwie do sędziów wojskowych sądów rejonowych, co do których opinia o ich niskim poziomie wykształcenia funkcjonująca do niedawna w literaturze przedmiotu nie okazała się prawdziwa²⁹ (przynajmniej jeżeli chodzi o okres do 1949 r.³⁰), należy stwierdzić, że w przypadku prokuratorów wojskowych prokuratur rejonowych zła reputacja znajduje pełne potwierdzenie³¹. Wśród czterdziestu jeden prokuratorów, oficerów śledczych, asesorów i aplikantów pracujących w latach 1946–1955 w WPR w Gdańsku wyższe wykształcenie prawnicze miało w tym czasie tylko trzynastu (dziesięciu z nich ukończyło studia przed wojną). Większość kadry WPR w Gdańsku stanowili absolwenci różnych powojennych szkół i kursów prawniczych (patrz tabela 1). Jeszcze gorzej sytuacja wyglądała, jeżeli chodzi o ich przygotowanie zawodowe. Przedwojennym doświadczeniem zawodowym zdobytym podczas pracy w sądach, prokuraturach czy kancelariach adwokackich mogły się pochwalić tylko trzy osoby (Adolf Brunicki, Stefan Kałużny, Rafał Kaniewicz).

W celu podniesienia poziomu merytorycznego prokuratorzy i pracownicy gdańskiej WPR uczestniczyli w różnego rodzaju szkoleniach i kursach. Szkolenie podzielone było na: marksistowsko-leninowskie, partyjne, wojskowe i prawnicze. Szkolenie marksistowsko-leninowskie odbywało się na Wieczorowym Uniwersytecie Marksizmu-Leninizmu oraz na kursach okręgowych i dywizyjnych. W pierwszym półroczu 1952 r. tematami szkoleń marksistowsko-leninowskich były np.: „Przodownictwo socjalizmu w Polsce oparte o pomoc Związku Radzieckiego”, „Rozwój rolnictwa w Polsce”, „W walce o pokonanie trudności”, „Nauka tow. Stalina o trzech frontach walki na wsi”³².

---

robotniczego, 16,6 proc. chłopskiego, 3,3 proc. wywodziło się z „klas obcych”, a 17,6 proc. było pochodzenia inteligenckiego, urzędniczego lub rzemieślniczego. Zob. R. Ptaszyński, *Wojskowy...*, s. 96.

²⁸ Według stanu na dzień 1 III 1945 r. spośród 29 372 oficerów WP 50,6 proc. było narodowości polskiej, 34,4 proc. – rosyjskiej, 6,9 proc. – ukraińskiej, 3,55 proc. – białoruskiej, 3,6 proc. – żydowskiej, natomiast 1 proc. stanowiły inne narodowości. W całym wojskowym wymiarze sprawiedliwości w latach 1943–1956 pracowało co najmniej 75 osób pochodzenia żydowskiego, co stanowiło niespełna 7 proc. z około tysięcstuosobowej kadry. Zob. K. Szwagrzyk, *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków–Wrocław 2005, s. 137.

²⁹ W marcu 1945 r. ze 111 sędziów wojskowych aż 106 miało wykształcenie wyższe (95 proc.). Zob. J. Poksiński, „*My, sędziowie, nie od Boga...*”. *Z dziejów sądownictwa wojskowego PRL 1944–1956. Materiały i dokumenty*, Warszawa 1996, s. 22.

³⁰ W wyniku akcji weryfikacyjnych konsekwentnie prowadzonych przez „władzę ludową” i zastępowania „starej kadry” absolwentami kursów prawniczych liczba prawników wojskowych z wyższym wykształceniem po 1949 r. znacznie zmalała. W maju 1949 r. szef Departamentu Personalnego MON płk Józef Turski oceniał, że absolwenci wyższych uczelni stanowią już tylko 42,7 proc. ogółu kadry służby sprawiedliwości. Zob. K. Szwagrzyk, *Straceni na Dolnym Śląsku 1945–1956*, Wrocław–Rzeszów 2002, s. 26.

³¹ Na przełomie 1952 i 1953 r. w prokuraturze wojskowej wśród 487 służących tam oficerów studia wyższe miało ukończone jedynie 108 (22 proc.). W wyniku kolejnych akcji weryfikacyjnych i postępującej w aparacie sądownictwa wojskowego czystki w 1954 r. 84 proc. pracujących w nim osób było wychowankami powojennych szkół prawniczych. Zob.: J. Poksiński, *op. cit.*, s. 30; Z. Biegański, *Sądownictwo i skazani na śmierć z przyczyn politycznych w województwie pomorskim (bydgoskim) w latach 1945–1954*, Bydgoszcz 2003, s. 139.

³² AIPN Gd, 538/445, Sprawozdanie WPR w Gdańsku za okres od 1 IV 1952 r. do 30 VI 1952 r., 29 VII 1952 r., k. 163.

Tabela 1. Prokuratorzy, wiceprokuratorzy, podprokuratorzy WPR w Gdańsku (według zajmowanego stanowiska, wieku i wykształcenia)

Najwyższe stanowisko zajmowane w WPR w Gdańsku	Imię i nazwisko	Rok urodzenia	Wykształcenie prawnicze lub quasi-prawnicze (kursy prokuratorskie i oficerów śledczych, średnie szkoły prawnicze, wyższe studia prawnicze) posiadane w czasie pracy w WPR w Gdańsku (data ukończenia)
1.	2.	3.	4.
prokurator	Wiktor Suchocki	1906	brak wykształcenia
	Jan Amons	1918	kursy prawnicze w Winnicy (1936) i Chabarowsku (1939)
	Franciszek Mateja	1916	UJ, magister prawa (1939)
	Jan Szukuć	1905	UW, magister prawa (1933)
	Stanisław Urbaniak	1922	UMK, magister prawa (1949)
wice-prokurator	Adolf Brunicki	1903	UJ, magister prawa (1927), doktor prawa (1930)
	Stefan Kałużny	1907	UJ, magister prawa (1933)
	Andrzej Wójtowicz	1918	trzy lata prawa na KUL (1939)
	Kazimierz Białkowski	1921	Szkoła Prawnicza MS w Łodzi (1947)
	Stanisław Boroś	1915	Centralna Szkoła MBP w Łodzi (1946)
	Szymon Friedlender	1909	UJK, magister prawa (1938)
pod-prokurator	Juliusz Mazurkiewicz	1914	UW, magister prawa (1939)
	Ludwik Alwin	1913	brak danych
	Tomasz Nawalny	1896	UJK, magister prawa (1939)
	Rafał Kaniewicz	1911	UJ, magister prawa (1933)
	Zdzisław Limbach	1924	brak wykształcenia
	Józef Eichstaedt	1917	Szkoła Prawnicza MS w Gdańsku (1948)
	Zbigniew Kaliski	1914	UJ, magister prawa (1937)
	Napoleon Żylis	1909	UMK, magister prawa (1947)
	Tadeusz Perzyński	1914	KUL, magister prawa (1938)
	Jan Grabowski	1916	Szkoła Prawnicza MS w Łodzi (1947)
	Ryszard Słoń	1927	Oficerska Szkoła Prawnicza w Jeleniej Górze (1949)

1.	2.	3.	4.
pod- prokurator	Jerzy Latkiewicz	1931	OSP w Jeleniej Górze (1951)
	Bolesław Kołpacki	1922	UMK, I stopień prawa (1949)
	Wacław Ciechociński	1922	Szkoła Prawnicza MS w Gdańsku (1948)
	Zdzisław Jaśko	1924	Centralna Szkoła MBP w Łodzi (1946)
	Adam Wasiński	1927	OSP w Mińsku Mazowieckim (1952)
	Stanisław Lewandowski	1929	OSP w Jeleniej Górze (1951)
	Jerzy Morawski	1931	OSP w Jeleniej Górze (1951)
	Zdzisław Sznycer	1923	OSP w Mińsku Mazowieckim (1952)
oficer śledczy	Wacław Krzyżanowski	1923	Centralna Szkoła MBP w Łodzi (1946)
	Alojzy Zabrocki	1917	Centralna Szkoła MBP w Łodzi (1946)
	Czesław Lesiewicz	1926	OSP w Jeleniej Górze (1951)
	Kazimierz Krawczyk	b.d.	brak danych
	Marian Dzieszkowski	1928	OSP w Mińsku Mazowieckim (1952)
	Stanisław Sułkowski	1929	brak danych
	Zenon Socha	1928	OSP w Jeleniej Górze (1951)
asesor	Stanisław Gamrat	1930	OSP w Jeleniej Górze (1951)
aplikant	Henryk Kugacz	1921	brak wykształcenia
	Tadeusz Raszeja	b.d.	brak danych
	Ewaryst Najdekier	1929	OSP w Jeleniej Górze (1951)

Źródło: Akta osobowe prokuratorów, wiceprokuratorów i podprokuratorów WPR w Gdańsku (sygn. AIPN, 2174/5114; AIPN, 1855/1021; AIPN, 2174/8029; AIPN, 2174/8088; AIPN, 1957/4; AIPN Gd, 659/71; AIPN, 2174/7148; AIPN, 2174/8130; AIPN, 0193/2288; AIPN, 2174/1658; AIPN, 1963/9; AIPN, 2174/6175; AIPN, 2174/5215; AIPN, 2300/1588; AIPN, 2174/1443; AIPN, 2174/5051; AIPN, 2174/8213; AIPN, 2174/4974; AIPN, 1957/17; AIPN, 2174/8089; AIPN, 1973/15; AIPN, 2264/1914; AIPN, 1853/14; AIPN Gd, 682/606; AIPN Gd, 659/410; AIPN Gd, 659/133; AIPN Gd, 659/104; AIPN Gd, 682/245; AIPN Gd, 659/315; AIPN Gd, 213/280; AIPN Sz, 484/16; AIPN Ka, 542/140; AIPN Kr, 419/1392; AIPN Kr, 419/511; CAW, 1570/75/181; Okręgowa Rada Adwokacka w Bydgoszczy, 11/487; Archiwum Sądu Okręgowego w Gdańsku, Ps. 356).

Jeżeli chodzi o szkolenie polityczne, to w grudniu 1952 r. szef Zarządu Sądownictwa Wojskowego (ZSW) i naczelný prokurator wojskowy wydali razem zarządzenie nr 028, w którym zauważali, że „niektórzy oficerowie nie rozumieją w pełni istoty walki klasowej na obecnym etapie oraz polityki partii i rządu na wsi. Nie widzą również ogranicz-

nego związku między bujnym rozwojem naszej gospodarki a przeżywanymi trudnościami powodowanymi w poważnym stopniu przez elementy spekulacyjne i kułackie”. Zarządzono zatem wzmoczenie szkolenia politycznego w jednostkach wojskowego wymiaru sprawiedliwości³³.

Ze szkoleń politycznych przeprowadzano egzaminy, których celem – oprócz sprawdzenia wiadomości zdobytych przez kursantów – było „prawidłowe oświetlenie głównych zagadnień materiału szkoleniowego, ugruntowanie marksistowsko-leninowskiego światopoglądu i znajomości socjalistycznego prawa drogą sprawdzenia stopnia opanowania materiału szkoleniowego egzaminowanych i wyjaśnienia mogących u nich powstać wątpliwości i błędów”. Szczególny nacisk położono na sprawdzenie umiejętności posługiwania się marksistowską metodą dialektyczną oraz korzystania z doświadczeń ruchu robotniczego w Związku Sowieckim i w Polsce w rozwiązywaniu zagadnień praktycznych³⁴.

Kolejna część cyklu swoistego podnoszenia kwalifikacji następowała w ramach szkoleń prawniczych. Omawiano na nich m.in. zagadnienia: „kształtowanie się wewnętrznego przekonania sędziego (prokuratora) i jego klasowy charakter”, „wewnętrzne przekonanie sędziego a socjalistyczna świadomość prawna”, „negacja zasady wewnętrznego przekonania sędziowskiego przez niektórych teoretyków burżuazyjnych”, „teoria swobodnej oceny dowodów w procesie państwa socjalistycznego a teoria swobodnej oceny dowodów w procesie państw burżuazyjnych”³⁵. W 1953 r. na szkolenie prawnicze przeznaczono łącznie 90 godzin, w tym na: studiowanie zarządzeń ZSW i NPW – 42 godziny, kryminalistykę – 24 godziny, przegląd ustawodawstwa i orzecznictwa – 12 godzin, a w rezerwie pozostawiono 12 godzin³⁶.

Ostatnim rodzajem szkolenia, jakiemu podlegali oficerowie i żołnierze służący w prokuraturach wojskowych, było szkolenie ogólnowojskowe, które odbywało się w ramach szkolenia ogólnowojskowego sztabu jednostki wojskowej stacjonującej w miejscu urzędowania danej prokuratury³⁷. W wypadku WPR w Gdańsku odbywały się one w sztabie I Korpusu Pancernego w Gdańsku³⁸, a kierownikiem szkolenia z ramienia WPR i WSR był kpt. Stanisław Boroś, podprokurator WPR w Gdańsku³⁹.

Poza wspomnianym cyklem szkoleń w roku szkolnym 1952/1953 zaocznymi studiami prawniczymi objęto większość oficerów służby sprawiedliwości, którzy nie mieli wyższego wykształcenia, oraz prawie wszystkich sekretarzy sądów i prokuratur, a także absolwentów oficerskich szkół prawniczych⁴⁰. Po egzaminach kończących rok szkolny

³³ R. Ptaszyński, *Wojskowy...*, s. 157–158.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ AIPN Gd, 538/491, Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 021/54 NPW. Program szkolenia prawniczego na 1955 r., 31 XII 1954 r., k. 17.

³⁶ AIPN Gd, 253/72, Zarządzenie szefa ZSW. Załącznik nr 1. Wytyczne szkolenia prawniczego, 19 XII 1953 r., k. 61.

³⁷ AIPN Gd, 253/60, Wytyczne ZSW do szkolenia wojskowego oficerów sądów i prokuratur, 12 XII 1952 r., k. 455–457.

³⁸ AIPN Kr, 85/133, Wytyczne szkolenia wojskowego oficerów sądów i prokuratur, 12 XII 1952 r., k. 39.

³⁹ AIPN Gd, 538/445, Sprawozdanie z działalności WPR w Gdańsku od 1 XI 1952 r. do 31 XII 1952 r., 29 XII 1952 r., k. 204.

⁴⁰ W I kwartale 1954 r. na Studium Zaocznym Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego studiuwali: kpt. Wacław Ciechociński (na IV roku), por. Stanisław Lewandowski (na II roku), por. Jerzy

1953/1954 w Studium Zaocznym Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego ogłoszono wyniki, które wykazały, że wojskowe prokuratury rejonowe (oprócz WPR w Warszawie, Kielcach, Krakowie i Białymstoku) uzyskały 100 proc. promowanych studentów. Najgorzej wypadła WPR w Kielcach, gdzie na trzech studiujących tylko jeden zdał na następny rok⁴¹.

Oprócz wymienionych form doskonalenia zawodowego personel gdańskiej WPR przechodził wiele zawodowych kursów doształcających. Na przykład w 1950 r. w związku z Zarządzeniem nr 012/50 z 11 lipca 1950 r. NPW oraz Rozkazem nr 024 z 16 czerwca 1950 r. MON, dotyczącymi zabezpieczenia tajemnicy państwowej i służbowej w jednostkach wojskowych oraz zorganizowania szkolenia w zakresie znajomości i praktycznego stosowania instrukcji o prowadzeniu kancelarii tajnej, wojskowy prokurator rejonowy zarządził szkolenie całego personelu prokuratury, które przez cały 1950 r. miało się odbywać przez godzinę w każdą ostatnią sobotę miesiąca⁴². Z kolei na pierwszy kwartał 1955 r. zaplanowano szkolenie oficerów dochodzeniowych gdańskiej prokuratury, które miało obejmować m.in. technikę planowania czynności dochodzeniowych⁴³.

Mimo tych wszystkich form kształcenia, w jakich uczestniczyli pracownicy gdańskiej prokuratury, nadal byli oni słabo przygotowani do wypełniania powierzonych im zadań. Braki w przygotowaniu fachowo-prawniczym nadrabiali za to „właściwą” postawą polityczną. Na przykład podprokurator Adam Wasiński w czasie swojej pracy tak został oceniony przez prokuratora Stanisława Urbaniaka: „Wiadomości prawnicze i ogólne słabe [...]. Wymaga ciągłej opieki i kontroli. [...] Oficer, któremu nauka przysparza wiele trudności i kłopotu. Poważne braki w wykształceniu ogólnym”, ale „oddany sprawie budowy socjalizmu w naszym kraju. Stosunek do ZSRR pozytywny i szczery. Czujny klasowo i politycznie. Wyszkolenie ideologiczne dostateczne. Zorientowany dobrze w bieżących zagadnieniach politycznych. Aktywnie i rzeczowo występuje na prasówkach i na zebraniach partyjnych”⁴⁴.

Jeżeli chodzi o wiek osób pracujących w wojskowych organach ścigania, to ze względu na specyfikę zawodu oficerowie korpusu sprawiedliwości byli znacznie starsi od statystycznie młodej powojennej kadry oficerskiej „ludowego” WP, w której 50 proc. osób nie przekroczyło trzydziestego roku życia⁴⁵. Andrzej Wesołowski stwierdził, że aż 42 proc. badanych miało więcej niż 40 lat, a jedynie 8 proc. – między 21 a 25 lat. Najwyższą średnią wieku, wahającą się między 41. a 57. rokiem życia, odnotowano wśród sędziów NSW⁴⁶. Od końca lat czterdziestych XX w. na miejsce zwalnianych prawników przedwojennych zaczęto zatrudniać młodych oficerów, urodzonych w latach 1925–1930, absol-

Morawski (na II roku), por. Zdzisław Sznyceł (na I roku) i st. sierż. Emilian Urbański (na III roku). Zob. AIPN Gd, 538/466, Sprawy organizacyjne, szkoleniowe i personalne, 16 IV 1954 r., k. 48.

⁴¹ AIPN Gd, 538/485, Wyniki egzaminów na Studium Zaocznym Wydziału Prawa [Uniwersytetu Warszawskiego] w prokuraturach wojskowych za 1953/[19]54 r., 30 XII 1954 r., k. 1.

⁴² AIPN Gd, 642/22, Rozkaz dzienny nr 87 prokuratora WPR w Gdańsku, 25 VII 1950 r., k. 25.

⁴³ AIPN Gd, 538/498, Plan szkolenia oficerów dochodzeniowych WPR na I kwartał 1955 r., b.d., k. 23.

⁴⁴ AIPN Gd, 659/315, Opinia służbowa, grudzień 1954 r., k. 16.

⁴⁵ A. Wesołowski, *W cieniu wojny i polityki. Sądownictwo Wojska Polskiego na froncie wschodnim w latach 1943–1945*, Toruń 2003, s. 144.

⁴⁶ *Ibidem*.

wentów oficerskich szkół prawniczych i krótkich kursów prawniczych⁴⁷. W połowie 1954 r. ponad 56 proc. oficerów pracujących w sądach i prokuraturach nie ukończyło trzydziestego roku życia⁴⁸.

W odniesieniu do przynależności partyjnej kadry prokuratury wojskowej należy podkreślić, że jeszcze w 1945 r. liczba członków PPR obejmowała nikły odsetek całego korpusu oficerskiego. W październiku 1945 r. do PPR należało jedynie 1727 oficerów. W drugiej połowie 1945 r. przy okręgach wojskowych powstały zarządy polityczno-wychowawcze oraz wydziały pracy wśród oficerów, które miały decydujący wpływ na dalszy rozwój PPR w wojsku. Przełomowym momentem w budowie organizacji partyjnych w wojsku był I Zjazd PPR w grudniu 1945 r. Sekretarz generalny KC PPR W. Gomułka stwierdził na nim, że chce zbudować „partię narodu”, która „poprowadzi ten naród do zwycięstwa”⁴⁹. Jednak do 1948 r. partia komunistyczna realizowała swoją politykę wobec WP jedynie za pośrednictwem zespołów partyjnych powołanych w MON, okręgach wojskowych i poszczególnych rodzajach sił zbrojnych, a także poprzez Wydział Wojskowy utworzony przy Biurze Politycznym PPR⁵⁰.

Według gen. T. Pióro do końca 1948 r. „partia nie była jeszcze w wojsku mocno osadzona i pozostawała jakby w «podziemiu»”⁵¹. W późniejszym czasie nastąpiło gwałtowne upartyjnienie wojskowego wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania. Sprzyjał temu m.in. funkcjonujący przy DSS MON, a następnie przy ZSW – Zespół Partyjny, którego jednym z zadań było opiniowanie uchwał PZPR. Wnioski zespołu rozpatrywane były podczas posiedzeń Komisji Wojskowej Biura Politycznego KC PZPR. W 1949 r. w skład

⁴⁷ W 1954 r., według notatki naczelnego prokuratora wojskowego gen. Stanisława Zarakowskiego, 64 proc. oficerów prokuratury było w wieku poniżej 30 lat. Zob. B. Nowopolski, *Ludzie...*, s. 40.

⁴⁸ R. Ptaszyński, *Wojskowy...*, s. 96.

⁴⁹ Według Ignacego Bluma jednym z powodów, dla których przyśpieszono proces upartyjnienia kadry oficerskiej WP, była istniejąca początkowo znaczna przewaga członków WKP(b) nad członkami PPR. Na przykład w okręgach wojskowych wrocławskim i warszawskim stosunek ten wynosił odpowiednio: 493 członków i kandydatów WKP(b), 203 członków i kandydatów PPR oraz 233 członków i kandydatów WKP(b), 163 członków i kandydatów PPR. Przewaga członków WKP(b) (przeważnie byłych oficerów sowieckich na kierowniczych stanowiskach), nieorientujących się dostatecznie w skomplikowanym układzie ówczesnych stosunków polityczno-społecznych w Polsce, nierozumiejących, dlaczego działalność PPR w „ludowym” WP odbywa się w warunkach na wprost jawnych i – co gorsza – nieakceptujących takiego stanu rzeczy, przeszkadzała komunistom „krajowym” skupionym wokół Władysława Gomułki i gen. Mariana Spychalskiego. W związku z tym podjęto działania mające w krótkim czasie zmienić te niekorzystne proporcje. Zob. I. Blum, *Z dziejów Wojska Polskiego w latach 1944–1948. Szkice i dokumenty*, Warszawa 1968, s. 197–199.

⁵⁰ Według gen. Tadeusza Pióro na początku 1947 r. w całym Okręgu Pomorskim było dziewięćuset członków partii, którzy stanowili jedynie kilka procent ogółu korpusu oficerskiego, a organizacje partyjne oficjalnie zaczęto tworzyć dopiero w 1949 r., po Kongresie Zjednoczeniowym PPR i PPS. Zob. T. Pióro, *Armia ze skazą. W Wojsku Polskim 1945–1968 (wspomnienia i refleksje)*, Warszawa 1994, s. 58.

⁵¹ Od jesieni 1944 r. w pułkach, dywizjach i szkołach oficerskich funkcjonowali wprawdzie pełnomocnicy partii, jednak nie prowadzili oni otwartej działalności, nie chciano bowiem tworzyć precedensu dla innych ugrupowań politycznych. Dopiero pod koniec 1945 r. został utworzony Centralny Zespół Partyjny MON, którego przewodniczącym z urzędu był gen. Marian Spychalski, a członkami marsz. Michał Żymierski, trzej wiceministrowie (gen. Władysław Korczyk, gen. Stanisław Popławski i gen. Piotr Jaroszewicz), szef zarządu politycznego wojska i jego zastępca (gen. Janusz Zarzycki i gen. Eugeniusz Kuszek), płk Stefan Kuhl (zastępca szefa Departamentu Kadr) oraz płk Anatol Fejgin (zastępca szefa Informacji Wojskowej). Zob. *ibidem*, s. 56–57.

**Wiktor Suchocki – prokurator WPR
w Gdańsku w latach 1946–1948
(AIPN, 1957/17)**

**Jan Amons – prokurator WPR
w Gdańsku w latach 1948–1950
(AIPN, 1855/1021)**

**Franciszek Mateja – prokurator WPR
w Gdańsku w latach 1950–1952
(AIPN, 2174/5051)**

**Jan Szukuc – prokurator WPR
w Gdańsku w 1952 r.
(AIPN, 1853/14)**

**Stanisław Urbaniak – prokurator WPR
w Gdańsku w latach 1952–1955
(AIPN, 659/104)**

**Wacław Krzyżanowski – oficer śledczy
WPR w Gdańsku w latach 1946–1950,
który w 1946 r. doprowadził
do skazania Danuty Siedzikówny
ps. „Inka” na karę śmierci
(AIPN, 2174/5215)**

**Oficerowie WPR w Gdańsku podczas wspólnego szkolenia z prokuratorami
i sędziami WSR w Gdańsku, PMW i SMW w Gdyni oraz WPR w Koszalinie,
które odbyło się w Gdyni w 1952 r. (drugi od lewej siedzi Kazimierz Białkowski,
stoją: drugi od lewej Szymon Friedlander, siódmy od lewej Wacław Ciecociński)
(Archiwum Marynarki Wojennej w Gdyni, 11/08-4451)**

zespołu wchodzili: Henryk Holder, Władysław Garnowski, Antoni Skulbaszewski, Stanisław Zarakowski, Oskar Karliner, Stanisław Majewski, Maksymilian Lityński⁵².

W latach 1946–1955 w gronie prokuratorów, asesorów i aplikantów WPR w Gdańsku do partii komunistycznej należeli m.in.: Alojzy Zabrocki, Adam Wasiński, Zdzisław Sznycer, Ewaryst Najdekier, Czesław Lesiewicz, Stanisław Lewandowski, Jerzy Latkiewicz, Stanisław Urbaniak, Rafał Kaniewicz, Waclaw Krzyżanowski, Ryszard Słoń, Adolf Brunicki, Napoleon Żylis, Bolesław Kołpacki, Jan Szykuć, Szymon Friedlender, Marian Dzieszowski, Kazimierz Białkowski, Waclaw Ciechociński, Franciszek Mateja, Stanisław Gamrat i Jan Grabowski⁵³.

Oficerowie prokurator rejonowych należący do PPR/PZPR tworzyli organizacje partyjne wspólnie z oficerami wojskowych sądów rejonowych⁵⁴. W 1951 r. ze względu na ciągłe kłótnie i wzajemne oskarżenia oficerów WPR i WSR w Gdańsku poważnie zastanawiano się nad podziałem wspólnej dla obu instytucji Oddziałowej Organizacji Partyjnej (OOP) na dwie oddzielne⁵⁵. Jednak ostatecznie do tego nie doszło. W 1953 r. pracownicy obu instytucji nadal tworzyli jedną Podstawową Organizację Partyjną (POP)⁵⁶. W 1954 r. POP PZPR przy WSR i WPR liczyła czternastu członków i czterech kandydatów na członków⁵⁷.

Poza koniecznością przynależności do partii komunistycznej prokuratorzy byli zobowiązani do „pracy z własną rodziną”, jeżeli jej członkowie byli bezpartyjni⁵⁸. Podczas

⁵² W 1948 r. w prokuratorach wojskowych pracowało 156 członków partii (52,3 proc.), a w sądach – 81, tj. 50 proc. stanu osobowego. Do 1954 r. „upartyjnienie” kadr sądów zwiększyło się do 78 proc., ponadto 8 proc. oficerów należało do ZMP. W 1956 r. już około 85 proc. wojskowych prokuratorów należało do PZPR. Zob.: K. Szwagrzyk, *Prawnicy...*, s. 75; R. Ptaszyński, *Wojskowy...*, s. 64; A. Lityński, *Historia...*, s. 72.

⁵³ Tylko w 1951 r. w wojskowym sądzie i prokuratorze rejonowej w Gdańsku do PZPR należało dwiętnaście osób. Zob. AIPN Gd, 538/347, Protokół zebrania OOP PZPR przy WSR i WPR w Gdańsku, 22 VI 1951 r., k. 8.

⁵⁴ Uchwała Biura Politycznego KC PPR o zadaniach organizacji partyjnej w wojsku stwierdzała: „W procesie rozbudowy wojska i jego walki wyrosła organizacja partyjna (styczeń 1946 – 696 członków, 1 VIII 1948 r. – 13 103 członków). Powstały kolektywne formy pracy partyjnej – zespoły, stanowiące partyjne organy kierownicze w wojsku. Powstały grupy partyjne. Podniósł się poziom wykształcenia i wyrobienia politycznego członków partii, wzmocniła się dyscyplina partyjna [...]. 16,6 proc. ogółu podoficerów zawodowych i 36,3 proc. ogółu podchorążych jest członkami partii, co świadczy o niedocenianiu i zaniedbaniu tych odcinków pracy. Niedostateczne jest upartyjnienie na szczeblach dowódców kompanii, baonów, pułków specjalnych oraz w sztabach i w służbie sprawiedliwości. [...] Niedostateczne jest powiązanie zespołów okręgowych z wojewódzkimi organizacjami partyjnymi. Zob. *Projekt uchwały Biura Politycznego KC PPR o zadaniach organizacji PPR w wojsku przygotowany przed 22 października 1948 r.* [w:] *Kierownictwo PPR i PZPR wobec wojska 1944–1956. Dokumenty do dziejów PRL*, z. 16, oprac. J. Poksiński, A. Kočański, K. Persak, Warszawa 2003, s. 88–92.

⁵⁵ AIPN Gd, 538/347, Protokół zebrania OOP PZPR przy WPR w Gdańsku, 29 IX 1951 r., k. 43.

⁵⁶ AIPN Gd, 538/344, Protokół zebrania sprawozdawczo-wyborczego POP PZPR przy WSR, WPR i Szefostwie Przewozów w Gdańsku, 9 II 1953 r., k. 24.

⁵⁷ *Ibidem*, Referat sprawozdawczo-wyborczy POP PZPR przy WSR i WPR, b.d., k. 14.

⁵⁸ W 1953 r. ówczesny naczelny prokurator wojskowy płk Stanisław Zarakowski postulował zwiększenie wpływu organizacji partyjnej na życie prywatne oficera służby sprawiedliwości. Podczas zebrania POP przy NPW, które odbyło się w styczniu 1953 r., stwierdził, że organizacja partyjna powinna skupić się po pierwsze na kwestii przodownictwa pracy, a po drugie nad „opieką nad życiem prywatnym oficera”. Pułkownik Zarakowski uważał, że „trzeba mocniej i głębiej zajrzeć w życie każdego oficera [...]. Trzeba ludziom pomóc wyjść z tych przeżytków kapitalistycznych, które jeszcze w sobie dźwigają”. Cyt. za: R. Ptaszyński, *Wojskowy...*, s. 89.

rozmów z rodziną należało poruszać m.in. kwestie planu sześcioletniego, „uwypuklić rolę Stalina jako wodza wszystkich ludzi pracy Związku Radzieckiego”, a z polityki międzynarodowej powinno się omówić kwestię „barbarzyńskiej wojny prowadzonej przez USA w Korei”⁵⁹. Zgodnie z zarządzeniem komendanta garnizonu Gdańska żonaci oficerowie zostali zobowiązani do przyprowadzenia swoich żon na walne zebranie Ligi Kobiet, które miało się odbyć 13 grudnia 1951 r. o godz. 17.00 w Klubie Garnizonowym przy ul. Słowackiego w Gdańsku-Wrzeszczu⁶⁰. Prokuratorzy musieli się także udzielać społecznie poprzez przynależność do różnych organizacji i stowarzyszeń, tj. Zrzeszenia Prawników Demokratów⁶¹ czy Koła Pracy Społecznej⁶². Na przykład w sierpniu 1948 r. wiceprokurator WPR w Gdańsku Alojzy Brunicki pełnił funkcję prezesa gdańskiego oddziału ZPD⁶³.

Sytuacja materialna osób pracujących w wojskowym wymiarze sprawiedliwości i organach ścigania w latach 1946–1955 w stosunku do innych grup zawodowych z pewnością była lepsza⁶⁴, tym bardziej jeżeli weźmie się pod uwagę posiadane przez nich dodatkowe przywileje, tj. możliwość korzystania z tanich form żywienia zbiorowego, paczek UNRRA lub czasów pracowniczych w licznych resortowych ośrodkach wypoczynkowych i sanatoriach zlokalizowanych w Międzyzdrojach czy Szklarskiej Porębie⁶⁵. Oprócz pensji i dodatków pracownicy gdańskiej WPR otrzymywali różnego rodzaju premie i nagrody, np. z okazji święta 1 Maja⁶⁶.

⁵⁹ AIPN Gd, 538/343, Protokół zebrania POP PZPR przy WSR i WPR, 4 IX 1952 r., k. 114–115.

⁶⁰ AIPN Gd, 538/420, Rozkaz dzienny nr 166 prokuratora WPR w Gdańsku, 10 XII 1951 r., k. 47.

⁶¹ Podstawowym celem ZPD był stworzenie wzorca osobowego sędziego i prokuratora, który „swą postawą i działalnością spełniałby kryteria polityczno-ideologiczne określone przez kierownictwo PPR i podporządkowane mu struktury resortu sprawiedliwości”. Szerzej zob. A. Watóła, *Geneza i działalność Zrzeszenia Prawników Demokratów (Zrzeszenia Prawników Polskich) oraz jego wpływ na postawy sędziów w latach 1945–1956* [w:] *Letnia szkoła historii najnowszej 2010. Referaty*, red. N. Jarska, T. Kozłowski, Warszawa 2011, s. 128–135.

⁶² Sformułowania zawarte w statucie KPS jasno pokazują, jakie zadania komuniści postawili przed tą organizacją. Miała ona na celu m.in. „stałą pracę ideologiczną w duchu jedności obozu demokracji, zmierzającą do jak najściślejszego powiązania członków KPS z ideologią demokracji ludowej” czy „utrzymanie ścisłego kontaktu między żołnierzem demokratą a ludem pracującym i jego organizacjami społecznymi i politycznymi”, co dobitnie świadczy o tym, że była ona niczym innym jak „pasem transmisyjnym”, przy pomocy którego komuniści próbowali szerzyć wyznawaną przez nich ideologię wśród bezpartyjnych oficerów i podoficerów. Zob. I. Blum, *op. cit.*, s. 209.

⁶³ AIPN, 538/317, Sprawozdanie z działalności WPR w Gdańsku za sierpień 1948 r., 4 IX 1948 r., k. 16.

⁶⁴ Według materiałów, do których dotarł Radosław Ptaszyński, pensja pułkownika wraz z dodatkiem funkcyjnym w wojskowych sądach i prokuraturach rejonowych wynosiła w 1946 r. 6200 zł, podpułkownika – 5500 zł, majora – 4800 zł, kapitana – 4300 zł, porucznika – 3900 zł, a podporucznika – 3300 zł. Zob. R. Ptaszyński, *Wojskowy...*, s. 47.

⁶⁵ W kwietniu 1952 r. do Kudowy-Zdroju na leczenie sanatoryjne wyjechał podprokurator WPR w Gdańsku kpt. Jan Grabowski. Zob. AIPN Gd, 538/420, Rozkaz dzienny nr 59 prokuratora WPR w Gdańsku, 25 IV 1952 r., k. 70.

⁶⁶ Właśnie w związku ze świętem 1 Maja prokurator Jan Amons przyznał kpt. Andrzejowi Wójtowiczowi, por. Kazimierzowi Białkowskiemu i por. Janowi Grabowskiemu nagrody pieniężne w wysokości 6000 zł, por. Stanisławowi Mikulskiemu w wysokości 5000 zł, pracownicy kontraktowej Jadwidze Zaborowskiej – 3000 zł, a żołnierzowi Emilianowi Urbańskiemu – 1000 zł. Zob. AIPN Gd, 642/22, Rozkaz dzienny nr 46 prokuratora WPR w Gdańsku, 29 IV 1950 r., k. 13.

Podsumowując zagadnienie obsady personalnej WPR w Gdańsku, należy stwierdzić, że w latach 1946–1955 w WPR w Gdańsku pracowało czterdziestu jeden prokuratorów, oficerów śledczych, asesorów i aplikantów, trzydzieści siedem osób wojskowego i cywilnego personelu sądowego oraz trzydziestu czterech żołnierzy służby czynnej. Choć zdarzali się oficerowie z przedwojennym uniwersyteckim dyplomem prawniczym i odpowiednim doświadczeniem zawodowym, jednak od początku lat pięćdziesiątych XX w. w prokuraturze pracowali głównie bardzo młodzi absolwenci różnych szkół i kursów prawniczych, którzy doświadczenie zawodowe i wiedzę niezbędną do wykonywania zawodu prawnika zdobywali dopiero w trakcie pracy w prokuraturze „ludowego” WP. Jeśli chodzi o narodowość i pochodzenie społeczne kadry gdańskiej WPR, to trzydziestu sześciu z nich było narodowości polskiej, trzech – żydowskiej, a jeden – rosyjskiej. Pod względem pochodzenia społecznego przeważały osoby wywodzące się ze środowisk robotniczych (46 proc.). Praca w wymiarze sprawiedliwości czy organach ścigania stanowiła dla nich ogromny awans społeczny, za co byli oni niezmiernie wdzięczni „władzy ludowej” i odpłacali jej swoją całkowitą uległością.

Na podstawie zarządzenia naczelnego prokuratora wojskowego z 6 kwietnia 1955 r. wojskowe prokuratury rejonowe, w tym WPR w Gdańsku, zostały rozformowane od maja do sierpnia 1955 r. Po likwidacji WPR w Gdańsku część jego dawnych pracowników, na mocy Uchwały nr 280/55 z 9 kwietnia 1955 r. Prezydium Rządu w sprawie zabezpieczenia prokuraturze PRL środków niezbędnych dla wykonywania nowych zadań w związku z przejściem przez prokuraturę powszechną dotychczasowych właściwości prokuratur wojskowych w sprawach karnych osób cywilnych, funkcjonariuszy bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej – przeszła do pracy w prokuraturze powszechnej⁶⁷. Pozostali albo kontynuowali karierę w wojsku⁶⁸, albo przeszli do adwokatury⁶⁹. Kilku wyjechało do Izraela lub ZSRS⁷⁰.

Po 1990 r. próbowano „rozliczyć” nielicznych żyjących jeszcze prokuratorów wojskowych z ich działalności w latach 1946–1955, jednak bez większego rezultatu⁷¹. Może o tym świadczyć chociażby wspomniana wcześniej sprawa płk. Wacława Krzyżanowskiego, który w 1946 r. uczestniczył w mordzie sądowym na Danucie Siedzikównie ps. „Inka”⁷². Po trwającej kilka lat „batalii sądowej”, w trakcie której byłemu

⁶⁷ Byli to m.in. Wacław Ciechociński, Jan Grabowski, Henryk Kugacz, Zdzisław Szynicer, Andrzej Wójtowicz.

⁶⁸ Karierę w wojsku kontynuowali: Kazimierz Białkowski, Marian Dzieszkowski, Szymon Friedlander, Stanisław Gamrat, Zdzisław Jaśko, Bolesław Kołpacki, Franciszek Mateja, Wacław Krzyżanowski, Adam Wasiński, Stanisław Lewandowski, Jerzy Morawski, Stanisław Sułkowski, Ryszard Słoń.

⁶⁹ Adwokatami zostali m.in.: Stefan Kałużny, Adolf Brunicki, Józef Eichstaedt, Juliusz Mazurkiewicz, Tadeusz Perzyński, Stanisław Urbaniak.

⁷⁰ Wśród jedenastu sędziów i prokuratorów wojskowych, którzy według Krzysztofa Szwaagrzyka, wyjechali w latach 1956–1959 do Izraela, był także dawny wiceprokurator WPR w Gdańsku mjr Adolf Brunicki. Zob. K. Szwaagrzyk, *Prawnicy...*, s. 157.

⁷¹ Wcześniejsze próby rozliczenia ich zbrodniczej działalności, podjęte m.in. na fali „odwilży” w 1956 r., dotyczyły przede wszystkim sędziów i prokuratorów, którzy byli odpowiedzialni za śmierć dziesięciu oficerów WP skazanych w procesach „tatarowskich”. Szerzej zob. D. Maksymiuk, *O rozliczeniu stalinowskich sędziów na fali „odwilży” 1956 r.* [w:] *Letnia szkoła historii najnowszej 2009*, red. Ł. Kamiński, T. Kozłowski, Warszawa 2010, s. 141–142.

⁷² W kwestii odpowiedzialności sędziów i prokuratorów za „zbrodnie sądowe” zob. L. Rączy, *Zbrodnie sądowe sędziów i prokuratorów – wybrane zagadnienia odpowiedzialności karnej na podstawie*

oficerowi śledczemu WPR w Gdańsku zarzucono m.in. udział w zbrodni komunistycznej polegającej na podżeganiu do zabójstwa, został on uniewinniony zarówno przez sąd I, jak i II instancji, a po śmierci w październiku 2014 r. pochowany z honorami wojskowymi⁷³.

Na koniec należy stwierdzić, że polityka kadrowa prowadzona przez kierowane przez komunistów instytucje centralne MON umożliwiła im – poprzez odpowiednią obsadę poszczególnych sądów i prokuratur wojskowych – wpływanie na politykę karną prowadzoną przez te instytucje. W ten sposób sądy i prokuratury wojskowe stały się obok MBP i Informacji Wojskowej głównymi filarami komunistycznego aparatu ucisku. Prokuratorzy wojskowi oskarżali w sfinansowanych procesach, w których zapadały wyroki skazujące osoby otwarcie niezadowolone z wprowadzenia w Polsce ustroju komunistycznego lub czynnie się temu przeciwstawiające⁷⁴. W związku z tym ocena działalności wojskowych prokuratur rejonowych musi być jednoznacznie negatywna. Autor ma nadzieję, że opisanie niektórych aspektów działalności jednej z tych instytucji, czyli WPR w Gdańsku, pomoże lepiej poznać rolę, jaką odegrały one w najnowszej historii Polski.

STRESZCZENIE

W styczniu 1946 r. powołano w Polsce „ludowej” wojskowe prokuratury rejonowe. W Gdańsku prokuratura rozpoczęła swoją działalność 1 kwietnia 1946 r., a do jej właściwości terenowej należało całe ówczesne województwo gdańskie, czyli powiaty: gdański, morski, kwidzyński, kościerski, starogardzki, tczewski, elbląski, miasto Gdynia, Gdańsk i Sopot. Wśród prokuratorów, którzy w latach 1946–1955 odbywali w niej służbę wojskową, znaleźli się m.in. późniejszy zastępca naczelnego prokuratora wojskowego gen. bryg. Franciszek Mateja i płk Wacław Krzyżanowski, który w 1946 r. doprowadził do skazania Danuty Siedzikówny ps. „Inka” na karę śmierci. Ogółem przez cały okres funkcjonowania gdańskiej WPR pracowało w niej czterdziestu jeden prokuratorów, oficerów śledczych, asesorów i aplikantów; trzydzieści siedem osób wojskowego i cywilnego personelu sądowego oraz trzydziestu czterech żołnierzy służby czynnej. Większość z nich stanowili absolwenci różnego rodzaju szkół i kursów prawniczych, które po wojnie zorganizowali komuniści w celu „odpowiedniego” wykształcenia uległej im kadry prawniczej. Tymi „prawnikami” zamierzali następnie obsadzić jak największą część aparatu sądowiczoprokuratorskiego, co umożliwiłoby im zalegalizowanie bezprawnych metod w walce z opozycją w kraju.

Słowa kluczowe: wojskowe prokuratury rejonowe, wojskowy wymiar sprawiedliwości, prokurator wojskowy, partia komunistyczna, szkoły prawnicze, oficerowie sowieccy, mord sądowy, szkolenie polityczne, organizacje partyjne.

Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu [w:] Zbrodnie przeszłości. Opracowania i materiały prokuratorów IPN, red. P. Piątek, Warszawa 2006, s. 9–10.

⁷³ P. Majewski, *Wojsko nie wiedziało, że honoruje stalinowskiego prokuratora*, <http://www.rp.pl/art-ykul/1148606-Wojsko-nie-wiedziało--ze-honoruje-stalinowskiego-prokuratora.html> (dostęp 13 X 2014 r.).

⁷⁴ Prokuratorzy gdańskiej WPR doprowadzili do skazania na najwyższy wymiar kary 65 osób (33 wyroki zostały wykonane). Zob. D. Burezyk, *op. cit.*, s. 234.

SUMMARY

In January 1946 district military prosecutor's offices were established in the People's Republic of Poland. In Gdańsk the Prosecutor's Office started its activity on 1 April 1946 and its area property included the whole Gdańsk voivodeship, i.e. districts: Gdański, Morski, Kwidzyński, Kościerski, Starogardzki, Tczewski, Elbląski, the cities of Gdynia, Gdańsk and Sopot. Among the prosecutors who completed the military service in it during the time period from 1946 to 1955 were, among others, Franciszek Mateja, in the future Deputy General Military Prosecutor, Brigadier General and Waclaw Krzyżanowski, Colonel who led to sentencing to death of Danuta Siedzik, pseudonym 'Inka'. In general, during the whole period of functioning of the District Military Prosecutor's Office in Gdańsk 41 prosecutors, law enforcement officers, assessors and legal trainees; 37 people of the military and civil court personnel and 34 soldiers of active military service worked in it. Graduates of the various types of schools and legal courses that were organized after the war by the communists for the 'proper' training of the 'submissive' legal staff constituted the majority of them. The communists planned to fill a large part of the court and prosecution apparatus with these 'lawyers', which would enable them to make the illegal methods of fighting with opposition in the country legal.

Key words: district military prosecutor's offices, military justice, military prosecutor, communist party, law schools, Soviet officers, judicial murder, political training, party organizations.